

**”TUNTUI SILTÄ, ETTÄ MENETÄN KAIKKI
MITÄ RAKASTAN”**

Lasten tuntemuksia vanhempien avioerosta

Katja Tuomaala

Opinnäytetyö

Syyskuu 2006

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Sosiaaliala

Tekijä(t) Katja Tuomaala	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 47	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi "Tuntui siltä, että menetän kaikki mitä rakastan". Lasten tuntemuksia vanhempien avioerosta.		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Marjo Martikainen		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sitä kuinka avioerolapset itse kokivat avioeron ja millaista lapsuus avioeroperheessä oli sekä sitä miten lapset kokevat perheen eron jälkeen. Aihetta tarkasteltiin lasten näkökulmasta.</p> <p>Tutkimuksen toteutus tapahtui kirjoitelma-tutkimuksena. Tutkimuksen kohdejoukkoa olivat avioerolapset, jotka olivat olleet 2-19-vuotiaita vanhempiensa avioeroprosessin aikana. Tutkimuksen otoskoko on 8. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin heinäkuussa 2006. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kirjoitelmamenetelmää. Kirjoitelman ohessa kysyttiin myös ns. taustatietoja, kuten vastaajan sukupuolta, ikää tällä hetkellä ja ikää vanhempien avioeron aikana sekä sisarusten lukumäärää.</p> <p>Kirjoitelmassa oli tehtävänanto, jonka tarkoituksena oli herättää ajatuksia avioeroprosessista ja sen vaikutuksista vastaajaan lapsuudessa ja sen jälkeen. Mitä tuntemuksia avioero herätti? Millaiseksi perhe ja elämänpiiri ovat muotoutuneet eron jälkeen? Millaista oli olla avioerolapsi?</p> <p>Avioerolapset kokivat avioeron monella eri tavalla. Tunteista puhuminen ja jakaminen ovat tärkeä prosessi ja työstämisvaihe avioeroon sopeutumisessa. Perheiden merkitys on myös suuri. Avioerolapsi ajan myötä oppii hyväksymään vanhempiensa avioeron ja näkemään sen jopa voimavarana ja positiivisena asiana. Lapsuus avioeroperheessä koettiin säännölliseksi ja melko normaaliksi. Tämä saattaa johtua siitä, että avioerot ovat yleistyneet viime vuosikymmenten aikana.</p>		
Avainsanat (asiasanat) perherakenteet, vanhempien avioero, lasten tuntemukset		
Muut tiedot		

Author(s) Katja Tuomaala	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 47	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title "I felt like losing everything I love". Children's feelings about their parents' divorces.		
Degree Programme Social Care		
Tutor(s) Marjo Martikainen		
Assigned by		
Abstract The purpose of this Bachelor's Thesis was to illustrate how children of divorced parents experienced divorce, and what the childhood was like in a divorced family, and how the children experienced their families after divorce. The subject was approached from the child's point of view. The research method was that of an essay survey. The subjects were children at the ages of 2-19 years at the time of the divorces. The research sample was 8, and the material was gathered in July 2006. As background information the respondents were asked to give facts like sex, age, age at the time of divorce, and the number of siblings in the family. The purpose was also to stir up thoughts of divorce and its influences on the respondents' childhood. What kind of feelings did divorce stir up? How did the family and life change after divorce? What was it like to be a child at the time of divorce? As a conclusion, the children experienced their parent's divorces in different ways. Speaking about their feelings and sharing those feelings were very important processes making it possible for them to adapt themselves to divorce. A child can learn to accept his/her parents' divorce and see it as a positive resource. Childhood in a divorced family was considered regular and quite normal. This may be because divorces have become more common in the last few decades.		
Keywords Family structure, parents' divorce, childhood experiences		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 MIKÄ ON PERHE?	4
2.1 Perhekäsitteen määrittelyä	4
2.2 Perheen tehtäviä	7
2.3 Patriarkaalisesta isännän vallasta lapsikeskeiseen perheeseen.....	8
2.4 Perhe- ja työelämän muuttuneet vaatimukset.....	9
3 AVIOERON HISTORIASTA JA KEHITYKSESTÄ.....	10
3.1 Avioeron historia ja nykytila	10
3.2 Lapsuuskäsite ja lapsinäkökulma	12
3.2.1 Sosiologinen lapsuustutkimus	13
3.2.2 Lapsena oleminen avioeroperheessä.....	15
3.3 Avioerolasten kokemukset tutkimuskohteena	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
4.1 Tutkimusongelmat.....	19
4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu.....	19
4.3 Aineiston arviointi.....	21
4.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	22
4.5 Tutkimusaineiston analysointia.....	23
4.6 Aineiston analysointia perheen määrittelystä.....	26
4.7 Aineiston jäsentäminen.....	29
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	30
5.1 Lasten tuntemukset avioerosta	30
5.2 Lapsuus avioeroperheessä.....	32
5.3 Lapsen suhde vanhempiin eron jälkeen	33
5.4 Perheen määrittelyä avioerolapsen silmin	34
6 POHDINTA.....	35
6.1 Tutkimuksen keskeiset ongelmat.....	35
6.2 Avioeron jälkiseuraukset lasten kokemana.....	36
6.3 Yhteenveto	38
LÄHTEET	40
LIITTEET.....	43
Liite 1. Kaavioita avioeroista ja lapsiperhetyypeistä	43
Liite 2: Kirjoitelmalomake	45

1 JOHDANTO

Avioerolasten kokemukset tutkimuskohteena

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten kokemuksia avioerosta sekä perheen muutoksista lasten näkökulmasta avioeron myötä. Opinnäytetyö ”Tuntui siltä, että menetän kaikki mitä rakastan” Lasten tuntemuksia vanhempien avioerosta, kertoo yhteiskunnallisista muutoksista ja vallitsevasta perhemuodon muutoksesta avioerolapsen silmin. Tässä opinnäytetyössä avioerolapsella tarkoitettiin henkilöä, jonka vanhemmat ovat eronneet ja joka on kokenut vanhempiensa avioeron jossain elämänkaarensa vaiheessa. Avioeroperheellä opinnäytetyössä tarkoitettiin perhettä, joka on hajonnut avioeron myötä yksinhuoltajaperheeksi ja/tai uusperheeksi.

Nykyään lähes puolet solmituista avioliitoista päättyy avioeroon. Taustalla ovat muun muassa alkoholi, väkivalta tai puolisoitten välinen yhteensopimattomuus. Avioerossa ei ole kysymys ainoastaan äidin ja isän erosta, vaan ero vaikuttaa myös lapsiin. Pahimmassa tapauksessa lapset erotetaan, toinen äidille ja toinen isälle. Avioeroprosessi on kivulias vaihe kaikille osapuolille. Tutkimuksessa haluttiin kiinnittää huomio erityisesti avioerolapsiin ja heidän kokemuksiinsa avioerosta. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat *perherakenteet, vanhempien avioero ja lasten kokemukset*.

Tutkimus toteutettiin kirjoitelmamenetelmän avulla. Avioerolapsi kirjoitti tuntemuksiaan ja kokemuksiaan erosta A4-paperille. Kirjoitelman ohessa kysyttiin ns. taustatietoja, kuten vastaajan sukupuolta, ikää tällä hetkellä ja ikää vanhempien avioeron aikana sekä sisarusten lukumäärää. Taustatietojen perusteella vastaajista saatiin enemmän tietoja, joilla oli merkitystä tulosten analysointivaiheessa.

Tehtävänantona oli kirjoittaa siitä millaista oli olla lapsi avioeroperheessä, millaista oli lapsuus avioeroperheessä, millaisena avioero koettiin, mitä tuntemuksia avioeroon liittyi (esim. helpotusta, ahdistusta ym.) sekä millaiseksi perhe ja elämänpiiri muodostuivat eron jälkeen? Tutkimusaineistoa analysoitiin sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tuloksista oli havaittavissa, että avioeron kokeneet lapset suhtautuvat eroon eri tavoin, mutta pääasiassa eron myötä esimerkiksi kodin ilmapiiri muuttuu positiivisemmaksi. Perhettä määriteltiin turvalliseksi ympäristöksi ja perhe koettiin positiivisempänä, jos eron jälkeen perheet muodostuivat joko uusperheiksi tai selkeästi avioeroperheeksi, jossa vanhemmilla oli hyvät huoltajuus-suhteet.

”Erolapsi on kuin lintu, jonka pitää lähteä lentoon silloin kun siivet eivät vielä kannu.” – Françoise Dolto-

2 MIKÄ ON PERHE?

2.1 Perhekäsitteen määrittelyä

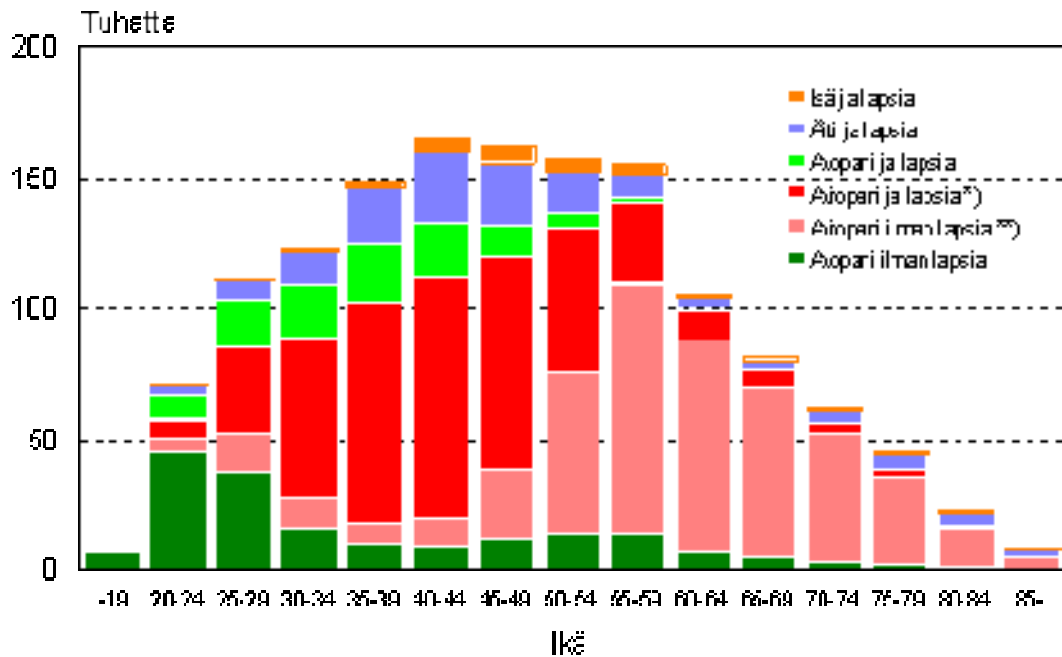
”Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.” (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 16,3. 1948.)

Suomessa oli perheitä vuoden 2005 lopussa noin 1,4 miljoonaa. Kaksi kolmasosaa perheistä oli avioparien perheitä. Avoparien perheitä oli 21 prosenttia perheistä ja yhden vanhemman perheitä vähän alle 13 prosenttia. Saman sukupuolen rekisteröityjen parien perheitä oli 828. (Tilastokeskus 2006.)

Ydinperhe koostuu yhdestä tai kahdesta huoltajasta lapsineen. Suurperhe (laajennettu perhe) puolestaan määritellään siten, että perheeseen kuuluvat esimerkiksi isoäiti lapsenlapsineen (kolme sukupolvea). Uusperhe määritellään uudelleen avoituneiden perheeksi. Uusperheeksi voidaan määrittellä myös esimerkiksi kommuuniasuminen. (Huttunen 2003, 37.)

Lapsiperheitä (perheessä on alle 18-vuotiaita lapsia) oli 592 000. Lapsiperheiden määrä on edellisvuodesta vähentynyt 1 300 perheellä. Lapsiperheisiin kuuluu vanhemmatkin kotona asuvat sisarukset huomioon ottaen 42 prosenttia väestöstä. Lapsiperheiden yleisin perhemuoto on edelleen avioparin perhe, 62 % (Liite 1). (Tilastokeskus 2006.)

Avoparien ja yksinhuoltajaäitien lapsiperheitä on lähes saman verran, ensiksi mainittuja 18 ja toiseksi mainittuja 17 prosenttia lapsiperheistä. Yksinhuoltajaisä on edelleen harvinaisuus, sillä alle kolmessa prosentissa lapsiperheitä asuu lasten kanssa pelkästään isä. Lähes 90 lapsiperheen vanhempina on saman sukupuolen rekisteröity pari. (Kuvio 1.) Lapsiperheessä asui vuodenvaihteessa kotona keskimäärin 1,83 lasta. Nykyisten lapsiperheiden lopullinen lapsiluku on noin 2,3 lasta. Perheväestöön kuuluu lähes 77 % Suomen kansasta. (Tilastokeskus 2006). Perheväestön määrä kasvoi aina vuoteen 1993 asti. Osuus oli suurimmillaan 1960–70-luvuilla, jolloin perheisiin kuului 87 % väestöstä. (Sauli 2004, 166.)

**) sis. 92 rekisteröityä paria **) sis. 738 rekisteröityä paria

Lähde: Perheet 2005, Väestö- ja kuolemansyytilasto, Tilastokeskus

KUVIO 1. Perheet tyypeittäin vaimon/äidin iän mukaan 2005 (isä ja lapsia -perheet isän iän mukaan)

Eri perhemuotojen prosentuaalinen jakautuminen

Perhe on yhteisö, jonka jäseniksi tullaan av(i)oliiton, syntymän tai adoption kautta. Jäseniä yhdistävät tunteenomaiset, sosiaaliset, taloudelliset ja juridiset siteet. Perheessä asutaan yhdessä, jossa on yhteinen talous ja suvun jatkamistarkoitus. (Huttunen 2001, 51.) Seuraavassa luettelossa tarkoituksena on selvittää erilaisten perheiden prosentuaalista jakautumista kaikista perhemuodoista.

A. Lapsettomat perheet/pariskunnat (42 %)

- avioliittopohjalla noin kolme kertaa useammin ("ei vielä" tai "ei enää" alle 18-vuotiaita lapsia)
- ennuste: nyky naisista 20 % jää lapsettomiksi.

B. Perheet, joissa alle 18-vuotiaita lapsia (45 %)

1. kahden vanhemman ja ainakin yhden alle 18-vuotiaan lapsen muodostamat perheet (81 %)

- avioparilapsiperheet (85 %), vähenevä perhetyyppi.
- avoparilapsiperheet (15 %), lievässä nousussa.

2. Yksinhuoltajaperheet (19 %), vahvassa nousussa.

- äiti-lapsi-perheet (87 %)
- isä-lapsi-perheet (13 %), lievässä nousussa.

C. Muut perheet, jotka vaihtelevasti lasketaan perheiksi (n. 13 %)

- esimerkiksi äiti ja aikamiespoika, isovanhemmat ja lapsenlapsi, eri paikkakunnilla asuva avopari, yhdessä asuva avopari, jolla ikäeroa yli 15 vuotta. (Huttunen 2003, 38.)

Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut; 30 vuotta sitten se oli 23 ikävuotta, nykyisin 27 ikävuotta. Suomalaisten ihanne perheessä on 2,5 lasta. Lapsettomuus on lisääntynyt; koulutus lisää naisten lapsettomuutta, kun taas korkeasti koulutetuilla miehillä useammin lapsia. Suurin osa lapsista Suomessa asuu edelleenkin kahden, keskenään naimisissa olevan vanhemman perheessä. (Huttunen 2001, 41.)

”Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa on alle 18 – vuotias vain toisen puolison lapsi, eli lapsi on tavallaan saanut uuden sosiaalisen vanhemman.” (Huttunen 2001, 55.) Uusperheitä oli vuoden 2005 lopussa 52 000. Näissä perheissä lapsia oli 76 000. Uusperheiden määrä on lisääntynyt noin 1 000 perheellä viime vuodesta. Vähän yli puolet uusperheen vanhemmista oli avoliitossa ja hieman alle puolet avioliitossa. (Tilastokeskus 2006.) (Liite 1.)

Eroissa lapset jäävät yleensä äidille. Äiti-lapsi perheitä on suurin osa avioero-perheistä. Tämä johtuu siitä luonnollisesta syystä, että varsinkin pienet lapset tarvitsevat äidin hoivaa enemmän kuin isien. (Perheet 1996, 12.)

Ketkä kuuluvat perheeseen?

”Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot, joilla ei ole lapsia.” (Perheet 1996, 19.)

Yhteiskunta määrittelee perhettä ja perheenjäseniä iän ja sukupuolen perusteella. Eri määrittäjätahoja ovat mm. kirkko, KELA, sosiaalitoimi, tilastointi ja verotus. *Ihmiset* itse määrittelevät perheen sen mukaan, keitä kokevat perheeseen kuuluviksi (esim. lemmikkieläimet). Tällöin perhe on subjektiivinen kokemus. Perhettä ja perheenjäseniä voidaan määritellä myös eri tavalla eri *kulttuureissa*. Perhettä voidaan määrittää myös ns. jääkaappimääritelmän avulla, tällöin perheenjäsenet perustellaan ruokakuntaan tai kotitalouteen kuuluvina henkilöinä. Määritelmien mukaan perhe ei koostu yksin asuvasta, sisaruksista eikä opiskelijatovereista. (Huttunen 2003, 37.)

2.2 Perheen tehtäviä

Perheen tehtäviä voidaan määritellä hyvinkin subjektiivisesti. Yleisesti kuitenkin perheen tehtäviä voidaan määrittää seuraavasti:

- puolisoiden välisen suhteen solmiminen
- lasten saaminen ja puolisoiden seksuaalinen suhde
- nimen ja aseman antaminen lapselle
- lasten (ja muidenkin perheenjäsenten) perushoito
- lasten (ja vanhempien) kasvattaminen
- perheen jäsenten suojeleminen
- perheen jäsenten tunne-elämän edistäminen
- palvelujen ja voimavarojen turvaaminen perheen jäsenille. (Taskinen 1994,6.)

Perheen tehtävät ovat sidoksissa perheen ideologiseen käsitykseen ”lintukodosta” ja turvapaikasta. Kun perheen tehtävistä löytyy puutteita tai perhe ei täytä sen ”vaatimuksia”, sillä voi olla vaikutuksia lapsiin, parisuhteeseen ja perheessä vallitsevaan ilmapiiriin. Perheen tehtäviä onkin syytä tarkastella myös objektiivisesti ja nähdä siinä tapahtuvat muutokset myös yhteiskunnallisesti. Perheen tehtävät ovat muuttuneet myös vuosisatojen kuluessa. Ne ovat sekä kulttuuri- että yhteiskuntasidonnaisia.

2.3 Patriarkaalisesta isännän vallasta lapsikeskeiseen perheeseen

1700 – luvulla ei edes tunnettu sanaa ”perhe”, vaan suomen kielen sana *perhe* alkoi vakiintua vasta vähitellen 1800-luvun jälkipuolella. 1700-luvulla Suomessa perhe määriteltiin taloksi, huonekunnaksi, ruokakunnaksi tai perhekunnaksi, jonka päämiehenä oli talon isäntä, ei isä tai puoliso. Luterilaisen kolmisäätyopin mukaan ”Perhekunnan keskeinen tehtävä oli toimia syntiä ja maallista epäjärjestyttä vastaan... isännällä oli oltava talossaan yhtä ehdoton valta kuin maallisella esivallalla valtakunnassa”.(Häggman 1994, 136.)

1800 – luvulle asti perhettä pidettiin lähes muuttumattomana itsestäänselvytenä. Teollistuneen yhteiskunnan synty mursi osittain tämän käsityksen perheen näennäisestä luonnollisuudesta luomalla modernin ydinperheen idean. ’Perhe’ oli yhtä kuin vanhemmat ja lapset. Tapahtui ideologinen muutos talosta perheeksi. Syntyi porvarillinen ydinperheihanne, joka myöhemmin vakiintui 1920–1930 luvuilla. (Nätkin 2003, 18.)

Onnellinen ja yhtenäinen ideaaliperhe merkitsi juuri ydinperhettä, jonka erityisinä ja uusina tuntomerkkeinä on mainittu naisen ja miehen korostetun erilaiset roolit ja toimintapiirit, tunnepohjainen puolison valinta, kasvatukseen keskeisyys sekä perhe-elämän yksityisyys. Säätyläisperheen nainen oli perheen sydän ja sielu, ja häntä velvoitti kutsumus paitsi äitinä myös vaimona ja emäntänä. Naisen velvollisuus oli rakentaa kodikkuutta ja ylläpitää perheen kiinteyttä. Äitiyden merkitystä kotion luomisessa korosti aikanaan myös Elias Lönnrot. (Hirsjärvi & Laurinen & tutkijaryhmä 2000, 15–16.)

Porvarillinen perheihanne ei kuitenkaan ehtinyt kunnolla vakiintua, kun se jo kyseenalaistettiin. 1900-luvulle tultaessa miesyksilö erkaantuu suvusta ja perheestä. Kiinteä parisuhde ja avioliitto vanhemmuuden yhteydessä olivat murtuneet jo 1900-luvun alussa, kun kamppailtiin aviottoman äitiyden oikeutuksista. Myös nainen vapautuu miehen edusmiehisyydestä (1929) ja äiti ja lapsi perheestä sekä palveluskunta holhouksesta. Lapsi nostetaan vanhempinsa ohi (lapsen etu ja lapsen paras), tuloksena nainen yksilönä ja lapsi yksilönä. Myös äiti ja sikiö eroavat toisistaan. (Nätkin 2003, 19–21.)

Tasa-arvoa ja yksilöllistymiskehitystä seurasi kansalaisoikeuksien laajeneminen. Se laajeni koskemaan useampia kansalaisryhmiä ja useampia oikeuksia, kuten naisten oikeuksia ja lasten oikeuksia: vanhempien autonomisesta valasta lapsen yksilöllisiin oikeuksiin; oikeus isään, molempiin vanhempiin ja päivähöitoon. (Nätkin 2003, 25.)

2.4 Perhe- ja työelämän muuttuneet vaatimukset

Työn, perheen ja vapaa-ajan sosiaalisten suhteiden luonne kytkeytyy toisiinsa. Perhe-elämä on alistettu työn vaatimuksille. Työ ja sen kautta välittyvät muut yhteiskunnalliset pakot ”kolonialisovat” perhe-elämää ja vapaa-aikaa. Ajan käytöllä osoitetaan yhä enemmän omia arvostuksia. Itse aika on muuttunut tavaraksi. Vanhempien yhtenä keinona on tarjota lapsille aikaisempaa yhdessäolon määrää lyhyempää ”laatu-aikaa”. Jos hyviä hetkiä lapsen kanssa on harvoin, niiden tulee olla mieleenpainuvia. Blomin teoksessa Hochschild (1989) puhuu tässä yhteydessä tunteiden asketismista. Kaikki edellä kuvattu lisää korostuneen palkkatyön mukanaan tuoman itsekontrollin vaatimusten kasvua. (Blom 2001, 179–180.)

Perhe oli edelleen vuonna 2000 työn ohella keskeinen elämänalue. Kuitenkin työelämän jatkuvasti kasvavat vaatimukset, aikapaineet ja työpaikkojen sisäinen ilmapiiri uhkaavat käytännössä murentaa perhe-elämän arvon. Olennaista tässä on lapsuuteen kohdistuvan muutoksen näkökulmasta katsottuna elämän epävarmuuden lisääntyminen. Epävarmuus johtuu ulkoisista paineista ja on siten rakenteellisesti ylimääräytyntä. (Blom 2001, 186.)

1990-luvun keskustelluimmat muutostrendit ovat informaationalistuminen ja globalisoituminen. Perheeseen ja lasten elinehtoihin nämä laajamittaiset muutokset vaikuttavat monentyyppisten yhteyksien ja prosessien kautta. Tuloksena on ollut joka tapauksessa yhteiskunnallisten suhteiden luonteen ja yhteiskunnallisten käytäntöjen muutos. Sosiaaliset suhteet ovat saaneet uudentyyppisen välitetyn luonteen. Kasvokkaisten, välittömien sosiaalisten suhteiden suhteellinen osuus on siis vähentynyt. (Blom 2001, 187.)

3 AVIOERON HISTORIASTA JA KEHITYKSESTÄ

3.1 Avioeron historia ja nykytila

Avioerot olivat Suomessa erittäin harvinaisia 1800-luvun puoliväliin asti. Sen jälkeen ne alkoivat hiukan yleistyä. Varsinainen avioeron historia alkaa siitä, kun ilmaantuu perhemalli, jossa avioliittoa voidaan tarkastella kristinuskon luoman sakramentin ulkopuolelta, eli silloin kun *avioero aletaan nähdä yhdeksi avioliittoon kuuluvaksi mahdollisuudeksi*. Suomessa tällainen tilanne alkoi, kun kaupungistuminen sekä siihen sisältynyt palkkatyöllistyminen ja palkkatyöläisperheiden muodostuminen 1870-luvulla loivat pohjaa varsinaiselle avioerojen kasvulle. Tämän perhemallin ilmaantuminen vapautti avioeron erääksi avioliiton ilmiöksi. (Makkonen 1991, 34.)

Siirtyminen moderniin perhemalliin muutti myös suhtautumista avioeroon. Vähitellen avioero muuttui skandaalimaisesta harvinaisuudesta moraalisesti neutraaliksi jokapäiväisyydeksi. (Takala 1994, 19.)

Seuraavassa katsaus avioerojen kehittymistä vuosisatojen varrelta aina nykypäivään, avioerokiellosta sovinnolliseen avioeroon saakka.

1100 Avioerokielto, Kristinuskon tulo Suomeen

1571 Kirkkojärjestys mahdollisti avioeron, jos avioliiton pyhyttä oli loukattu

1734 Tuomiovalta avioeroasioissa alioikeuksille

1879 Avioerojen järjestelmällinen tilastointi

1929 Avioliittolaki

1948 Asumuserosäännöstä

1964 Asumuserosovittelun tiukentaminen

1988 Uusi avioliittolaki -> sovinnollinen avioero, syyttömyysperiaate. (Takala 1994, 17–19 & Makkonen 1991, 34–35.)

Tilastokeskuksen väestönmuutostietojen mukaan vuonna 2005 Suomessa solmittiin 29 283 avioliittoa, mikä on 59 vähemmän kuin edellisellä vuonna. Vuonna 2004 solmittiin 29 342 avioliittoa. Vuonna 2005 avioeroon päättyi 13 383 avioliittoa, mikä on 149 enemmän kuin vuotta aiemmin. Vuonna 2004 avioeroja myönnettiin 13 234. (Liite 1.) (Tilastokeskus 2006.)

Eniten avioeroja ilmeni vuonna 2000 35–39-vuotiailla. Tämä on todennäköisin ikäryhmä, joilla on useampia kuin yksi lapsi. Eniten avioeroja oli kaksilapsisissa perheissä. Avioerolapsia alle 15 vuotta kestäneissä avioliitoissa, jotka päättyivät eroon vuonna 1997, oli 13 278. Avioeron kokee vuosittain noin 20 000 lasta, avioeron noin 10 000 lasta. (Huttunen 2003, 38.)

Avioerojen yleistyminen ja perhemuotojen moninaistuminen 1970-luvulta lähtien herättävät huolen perheinstituution katoamisesta. Perhe ei ole kadonnut, mutta perhemallit ovat muuttuneet.

Viimeaikaiset vanhemmuutta koskevat perhemuutokset liittyvät perheeseen pieneneeseen, vanhemmuuden lykkäämiseen, perhearvojen muutoksiin, sukupuoli- ja sukupoviroolien muutoksiin, avioerojen yleistymiseen, avioliiton ja vanhemmuuden eriytymiseen, lyhyisiin av(i)oliittoihin sekä uusperheisyyteen. (Huttunen 2003, 38–39.)

Uusien perhemuotojen yleistyminen ja vielä vallalla olevan perinteisen perheen aseman vähittäinen heikkeneminen, lapsettomuuden hidaskasvu ja avioerojen ”nopeutuminen” ovat pitkäaikaisia, hitaita kehityssuuntia. Trendit eivät korreloi talouden suhdanteiden kanssa vaan ovat paljon vaikeammin yksisuuntaisia. Perheisiin kohdistunut lamanaikainen stressi ei selkeästi kiihdyttänyt eikä kääntänyt kehitystä. Väestöllinen muutos, sukupolvien välisen etäisyyden kasvu ja ikäluokkien pieneneminen siirtävät luonnollisella

tavalla yhteiskuntapolitiikan painopistettä ja resurssien kohdentamista hitaasti vanhuuden suuntaan. (Sauli 2001, 165–166.)

Tässä tutkimuksessa avioerolapsi käsitteenä tarkoittaa niitä lapsia, jotka ovat syntyneet avioliitossa ja avioliitto on purettu heidän ollessa alaikäisiä eli alle 18-vuotiaita. (Karvonen, Hermanson, Sauli & Harris 2000, 22–24.)

3.2 Lapsuuskäsite ja lapsinäkökulma

Modernin ajattelutavan mukaan ydinperhe nähdään ”luonnollisena”, vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen ja onnellisen lapsuuden perustana. Moderni ajattelutapa korostaa myös biologista vanhemmuutta, erityisesti äitiyttä ja ”äidinvaistoa”. (Nätkin 2003, 16.)

Lapsuus nähdään erillisenä elämänvaiheena. Lapsuutta ei nähdä vain osana perheen elämää vaan sitä pidetään tärkeänä elämänvaiheena. Tässä taustalla on 1980-luvulta lähtöisin oleva uusi yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus. Lapsuutta voidaan purkaa uuden lapsuustutkimuksen mukaan antamalla lapselle toimijuus ja ääni (vrt. Alanen 2006). Sitä voidaan tarkastella myös vertaisryhmän kautta tai sijoittamalla lapsi aikaan ja paikkaan, esimerkiksi leikeissä. (Nätkin 2003, 25, 29.)

1900-lukua pidetään lapsen vuosisatana. Lapsille tuli uusi merkitys, he ovat emotionaalisesti arvokkaita sinänsä, ei vain työvoimaa ja siten taloudellisesti arvokasta. ”Lastenpelastusprojekti” sai tuulta alleen, lapset oli pelastettava heille sopimattomista ympäristöistä ja elinolosuhteista. Lapsuus on yksilön kasvun, kehityksen, yhteiskuntaelämään oppimisen aikaa. Lapsi on vanhempien, aikuisten, yhteiskunnan kasvatuksen, suojelun ja kontrollin kohde. Lapsuuden institutionalisoituminen näkyi siinä, että perheen lisäksi tuli muita kasvattajia, kuten lastentarhat ja koulut. Ajateltiin, että muut tietävät paremmin mitä lapsi tarvitsee, mikä on lapselle hyväksi, millainen on hyvä lapsuus. (Nätkin 2003, 28–29.)

Postmoderni sosiologinen, uuden lapsitutkimuksen ajattelutavan mukainen lapsi on erillään perheestä. Lapsuus on yhteiskunnallinen ilmiö. Lapsuuden

sosiologia, yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus korostaa lasta yksilönä. Mielikuvat lapsesta liittyvät suojeltavan, kehittyvän lapseen. Sen tilalla lapsi nähtäisiin toimijana ja yksilönä. Lapsi tärkeä tässä ja nyt. Lapsen ”äänen” kuuleminen myös yhteiskunnassa. Lapsi ei ole vain ”saava” osapuoli vaan myös ”antava”. ”Lapsilähtöisyys” määritellään siten, että lapsi on oman elämänsä asiantuntija. (Nätkin 2003, 29.)

Perhe määritellään lasten kautta. Lapset tekevät perheestä perheen. Lapsuus on yhteiskunnallinen konstruktio ja rakentuu siis yhteiskunnallisesti. On tapahtumassa yhteiskunnallisen sukupolvijärjestelmän murros, jossa vanhemmuuden tila, lasten hyvinvointi ja vanhempien kontrolloimattomuus ovat kyseenalaistettavissa. (Alanen 2006.)

3.2.1 Sosiologinen lapsuustutkimus

Sosiologinen lapsuustutkimus on erityisellä tavalla tehnyt lapsuutta ja lasten toimijuutta näkyväksi. Sosiologisen lapsuustutkimuksen nykykenttä on hyvin moninainen. Yhteistä tälle kentälle on epistemologinen käänne lapsuuden tutkimisessa: halutaan tutkia todellisia lapsia, lapsena olemisen kokemuksia ja maailmaa lapsuuden positiosta käsin. Huomio kohdistuu lapseen ja lapsuuteen itseensä, sen sijaan että lapsuutta tarkasteltaisiin jonkun muun teeman, kuten perheen tai koulutuksen sisällä. Lapsuuden sosiologinen tutkimus puolestaan on nostanut lapset aikuisyksilöiden rinnalle päteviksi ja aktiivisiksi sosiaalisiksi toimijoiksi. (James, Jenks & Prout 1998, 208.)

Alasen (2006) mukaan lasten ”näkyttömyys” ja ”mykkyys” ovat tiedossa. Lapsuustutkimuksessa pitäisi keskittyäkin lapsikeskeisyyteen (lapsifokus), lapsilähtöisyyteen ja lapsiperspektiiviin (lapsinäkökulma). Tieto rakentuu ”aikuisnäkökulmaan”, jossa lapset käsitetään tulevaisuutensa (aikuisuutensa) näkökulmasta (sosialisaatio). Aikuinen on normi, johon lasta verrataan. Tähän kaikkeen vaikuttavat lapsuuden lyheneminen ja perherakenteiden muuttuminen. Myytti lapsuudesta ”onnelana” on murtunut. Myös globaali huoli maailman lapsista laajenee.

Uuden tutkimuksen perspektiiviksi ja tiedon kriteeriksi nostetaan systemaattinen lapsilähtöisyys, jossa myös lapset ovat lapsuuden tekijöitä.

- lapsen näkyväksi tekeminen (visibility)
- äänen antaminen lapselle (voice)
- lasten toimijuus (agency)

Lapsuuden erottaminen erilleen perheestä on ollut välttämätöntä tilan aikaansaamiseksi lapsen, lapsuuden ja lapsuusilmiöiden yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Lapset ovat olennaisia perheelle! Lapset toimivat ja lapsuutta eletään monissa paikoissa, myös perheiden ulkopuolella. Perhesuhteet ovat kuitenkin tärkeä osa lasten arkipäivän kontekstia. (Alanen 2006.)

Lapset perheessä ovat aktiivisia subjekteja. Lapsuustutkimuksessa nähdäänkin tärkeäksi alkaa priorisoida lasten intressejä ja näkökulmia ja ottaa huomioon perherajojen joustavuus ja niiden ulkopuolinen maailma ja ne tavat, joilla lapset neuvottelevat näistä. (Brannen & O'Brien 1996, 7.)

Sosiologinen lapsuustutkimus on tuonut tärkeänä esiin lasten oman äänen kuulemisen ja lasten tiedon arvokkuuden. Tästä näkökulmasta aito lapsinäkökulma edellyttäisi että *tietoa saadaan suoraan lapsilta eikä muiden tahojen välittämänä*. (James ym. 1998, 208.)

Lapsuustutkimuksessa nousee esiin erilaisia näkökulmia siitä, miten lapsuutta voidaan tarkastella. Yhteiskuntarakenteellinen näkökulma korostaa lapsuuden kokemuksia ja lapsuuden sekä yhteiskunnan vuorovaikutteisuutta. Tässä esille tulevat päiväkotien ja muiden yhteiskunnallisten instituutioiden merkitys lapsen elämässä. Sosiaalisesta konstruktionismista tullut näkökulma puolestaan painottaa lapsuuden moninaisuutta kulttuurisidonnaisena ilmiönä. Lapsuustutkimuksessa voidaan nostaa esiin myös vähemmistöryhmien näkökulma. Siinä korostetaan lapsuuden erilaisuutta tiettyyn yhteiskuntaan sopeutumisessa ja tietyssä yhteisössä elämisessä (vrt. maahanmuuttajat). Heimolapsen näkökulma puolestaan korostaa kulttuurista näkökulmaa ja siihen liittyvät tavat, kuten symbolit ja rituaalit (vrt. lappalaiset). (James ym. 1998, 26–28, 208–214.)

3.2.2 Lapsena oleminen avioeroperheessä

Hokkasen (2005, 102) mukaan avioeroa on perinteisesti tarkasteltu lasten näkökulmasta esimerkiksi siten, miten se on vaikuttanut lapsen kehitykseen, oppimiseen, sosiaalisiin taitoihin, itsetuntoon, menestymiseen, itsemurha-alttiuteen, alkoholismin syntyyn tai myöhemmän aikuiselämän omiin parisuhteisiin. Negatiivisia vaikutuksia ja suoranaisia ongelmia painottavia tutkimuksia on hyvin paljon vuosikymmenien ajalta. Olisiko siis tarpeellista tutkia eron positiivisia puolia ja nähdä ero mahdollisuutena?

Millaista lapsuus on avioeroperheessä? Kysymys on hyvin monimuotoinen. Monet tutkijat ovat sitä mieltä, että suurimmaksi huoleksi lapsille nousee pelko siitä mitä tapahtuu ja miksi. Vanhempien on aktiivisesti työskenneltävä myös lastensa kanssa avioeroprosessin aikana ja kertoa heille missä mennään ja millä aikataululla. Lapsi vaistoa joka tapauksessa sen, että vanhemmat suunnittelevat jotain ja heidän kuuluu päästä osallisiksi, jo pelkästään perheenjäseninä, keskusteluun myös heidän tulevaisuudestaan. Tämä tietenkin vaihtelee sen mukaan, minkä ikäinen lapsi on ja miten hänelle voi asioita selittää. Useimmiten lapset kuvittelevat, että ero johtuu heistä ja he ovat tehneet jotain, miksi vanhemmat päätyvät eroon. He mieltävät avioeron egosentrisesti. Tämä on yleisintä 6-8 -vuotiailla lapsilla. (Kurdek 1986, 261–262.)

Linna (1987, 41) tarkasteli pienten lasten surutyötä näiden menetettyä toisen vanhempansa. Aluksi lapset ilmaisivat hylkäämisen pelkoa, syyllisyyttä, vihaa ja suuttumusta. Pieni lapsi tarvitsee aikuista käydäkseen läpi tunteitaan. Tyypillisinä lapsilla esiintyvinä ongelmia avioeron jälkeen Linna (1987, 47) pitää kouluongelmia, heikkoa koulumenestymistä, depressiota ja kaverisuhdevaikeuksia.

Vidgren (1993, 27) luokittelee avioerolapsia seuraavasti:

- 1.) Avioerosta toipuneet lapset.
- 2.) Lapset, joilla ilmenee sekä positiivisia että negatiivisia reaktioita erosta.
- 3.) Lapset, jotka edelleen vielä viiden vuoden jälkeen erosta voivat olla onnettomia, masentuneita ja heillä voi olla alentunut itsetunto eron ja sen jälkeisten olosuhteiden johdosta.

Perheen avioerossa tapahtuu aina dynaamista ja molemminpuolista vuorovaikutusta lasten, vanhempien ja ympäristön kesken. Se voi tarjota lapselle uusia, vaihtoehtoisia kehityksellisiä polkuja. Sopeutuminen eroon perustuu nykyisen ja menneen elämän vastoinkäymisten vuorovaikutukseen, tilanteen tulkintaan ja persoonallisiin, perheen ja perheen ulkopuolisten resurssien saatavuuteen sekä tapaan käsitellä eron seuraukset. (Wertlieb 1991, 31.)

Avioero ei ole yksittäinen tapahtuma, vaan lapsen kannalta se on prosessi, joka vaikuttaa häneen kulloisenkin kehitysvaiheen mukaan. Sisarusten tuki tasapainottaa lasta. Avioeron aikana vanhempi-lapsi-suhde saattaa muuttua radikaalistikin. Lapsella on vaarana ottaa vanhempaansa tai sisaruksiin lohdutteleva rooli. Lapsen voi olla vaikeaa sisäistää ja kehittää omia moraaliopejaan ja impulssikontrolliaan nähdessään vanhempien käyttäytyvän vihamielisesti keskenään. (Stuart & Abt 1981, 80–82.)

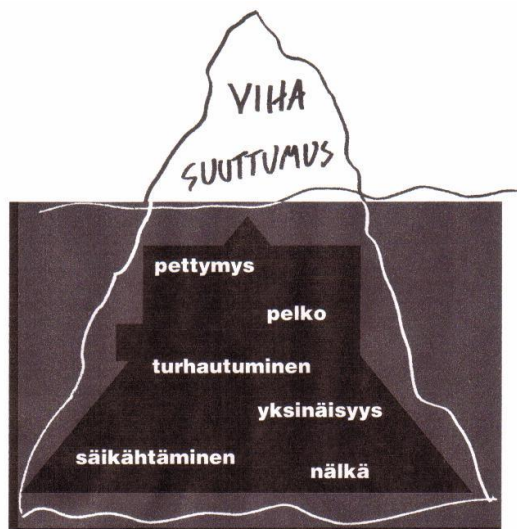
Lapsi psykologisessa ja – psykiatrisessa tutkimuksessa on monissa maissa tultu tuloksiin, joiden mukaan vanhempien jatkuvan riidan välillä oleva oleminen on lapselle tavattoman ahdistava ja traumatisoiva kokemus, joka saattaa vaikuttaa negatiivisesti koko hänen loppuelämäänsä. (Gottberg & Sairisalo 1994, 10.)

Lapsen kannalta on keskeistä, millaiseksi suhde vanhempiin muodostuu eron jälkeen. Lapsi tarvitsee kasvuunsa ja elämäänsä sekä isän että äidin. Turvallisten ja vastavuoroisten ihmissuhteiden jatkuvuus on eräs ihmisen kasvun kulmakivi. Vanhempien ero on aina pettymys lapselle. (Gottberg & Sairisalo 1994, 91.)

Tutkimukset avioeron vaikutuksista lapsiin ovat keskenään osittain ristiriitaisia. On tutkijoita, jotka pitävät eroa aina vaurioittavana kokemuksena lapselle. Toisten mielestä ero on käyttökelpoinen ratkaisumalli, josta ei voida havaita lainkaan tai korkeintaan hyvin lyhytaikaisia haitallisia vaikutuksia. Avioerotutkimuksissa vallitsee jonkinasteinen yksimielisyys siitä, että lapsen ikä eron hetkellä näyttäisi vaikuttavan eron haittoihin. (Nieminen 1993, 122.)

Turvattomuus ja monenlaiset pelot hallitsevat erovaiheessa lapsen elämää. Lapsi pelkää sekä omasta että vanhempiansa puolesta. Myös tulevaisuus pelottaa. Lapset tuntevat itsensä erokriisin aikana yksinäiseksi. Vanhemmat eivät jaksakaan olla kiinnostuneita lasten asioista. (Nieminen 1993, 126.)

Thomas Gordon on kehittänyt teorian suuttumuksen ja vihan tunteista, ns. jäävuoriteorian. (Kuvio 2.) Sen mukaan ajatellaan, että suuttumus ja vihaisuus ovat itse asiassa toissijaisia tunteita tai ennemminkin reagoititapoja. Ne ovat vain näkyvä osa varsinaista jäävuorta. Pinnan alla on suuri osa varsinaista jäävuorta sisältäen monia muita tunteita, jotka saavat aikaan suuttumusta. (Salminen 2003, 76–77.)

KUVIO 2. Jäävuoriteoriamalli. Jäävuoriteoriamalli kuvaa niitä syviä ajatuksia, jotka esimerkiksi avioerotilanteessa jäävät pinnan alle. Lapsi voi tuntea vihaa ja suuttumusta ja jopa näyttää ne, mutta pelkää kuitenkin sisällään tulevaa. Lapsi voi kokea olonsa turhautuneeksi ja yksinäiseksi. Lapsen huomioiminen erotilanteessa onkin siis ensiarvoisen tärkeää.

Ahdistus johtuu hylätyksi tulemisen tunteesta, syyllisyydestä, muutoksista olosuhteissa, uusien erojen pelosta ja epävarmasta tulevaisuudesta. Ahdistuneet lapset voivat käyttäytyä takertuvasti ja vaativasti. Heillä voi ilmetä myös somaattisia oireita, kuten vuoteen kastelua, peukalon imemistä, pahoinvointia, särkyjä jne. (Kiiänmaa 2006.)

3.3 Avioerolasten kokemukset tutkimuskohteena

Avioerolasten kokemuksia on tutkittu suhteellisen vähän, ottaen huomioon, että ilmiö ei ole harvinainen nyky-yhteiskunnassamme. Tutkimustieto painottuu paljon avioerojen syiden etsimiseen ja vaikutuksiin eikä niinkään kokemuksiin ja tuntemuksiin.

Perinteisesti eron vaikutusta lapseen on tutkittu etsimällä eron seuraamuksia. Amerikkalainen Wallerstein on työryhmineen tutkinut eron vaikutuksia jo kymmeniä vuosia. Wallersteinin tarkoitus on ollut osoittaa, että erolla on haitallisia vaikutuksia lapseen. (Kiiänmaa 2006.)

Kaarina Lahti (1996) on tutkinut avioerolapsia progradu-tutkielmassaan ”Avioero lapsen kokemana: opettajan tuki lapselle”. Tutkimuksessa painotetaan opettajan tuen merkitystä avioerolapselle. Tutkimus painottaa selkeästi lapsen kokemusta ja sitä, kuinka koulumaailmassa lasta voidaan huomioida varsinkin kriittisillä hetkillä.

Aino Ritala-Koskinen puolestaan on tutkinut uusperheitä tutkimuksissaan ”Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana” (1993) sekä väitöskirjassaan ”Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista” (2001). Jälkimmäisessä tutkimuksessa uusperhe otetaan tarkastelun kohteeksi lapsilähtöisesti. Tuloksena on lasten erilaisia tapoja tulkita oma perheensä ja suhteitaan uusperheen jäseniin.

Ulla Riutta (2004) kertoo teoksessaan ”Eron lapset” eronneiden vanhempien lasten kertomuksia eron seurauksista elämässään ja selviytymisestään. Kirja käsittelee avioeroa lapsen näkökulmasta. Se kertoo kymmenen tarinaa vanhempiensa avioeron kokeneista henkilöistä. Kirja ei ole tutkimus vaan haastattelumenetelmällä koottu teos, jonka tarkoituksena on nostaa keskustelun aiheeksi lapsen asema ja oikeudet avioerotilanteessa.

Francoise Dolton (2005) kirja ”Kun vanhemmat eroavat” on kertomus siitä, miten lapsi otetaan huomioon avioerotilanteessa. Mitä sitten kun vanhemmat

eroavat? Kirja ei ole analyysimenetelmien tutkielma eikä sisällä tapausselesteuksia. Se perustuu tekijän kliniseen kokemukseen aiheesta.

Voidaan todeta, että tutkimusaineistoa avioerolapsista on yllättävän vähän. Kirjallisuutta ja oppaita löytyy avioeroa harkitseville ennen tai jälkeen, mutta lapsi on jäänyt vähemmälle huomiolle avioerotilanteissa. Lapsuustutkimuksessa painotetaan lapsen äänen kuulemista ja lapsen kykyä tulkita asioita ja olla tietoinen ympäristöstään. Avioerotilanteet ovat pääsääntöisesti vanhempien välinen asia, mutta lapset nousevat useimmiten eroissa pelinappuloiksi. Lapsi on tunteva ja herkkä. Lapsen huomioiminen avioerotilanteessa onkin erittäin tärkeää, sillä selvittämättömillä asioilla voi olla kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämässä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelmat

Siitä, kuinka lapset kokevat avioeron ja heidän tuntemuksiaan siitä on tutkittu hyvin vähän. Perherakenteiden muuttumisen myötä myös kiinnostus avioerolasten kokemuksista heräsi. Millaisia kokemuksia ja tunteita eron kokeneet lapset ovat käyneet läpi. Tutkimusongelmiksi asetettiin seuraavat kysymykset:

1. Miten avioerolapsi itse koki avioeron?
2. Millaista lapsuus avioeroperheessä oli?
3. Miten avioerolapsi määrittelee perheensä?

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kirjoitelman menetelmää. Kirjoitelmassa vastaajalle annettiin tehtävänanto (Liite 2). Tehtävänannon tarkoituksena oli johdattaa vastaaja aiheeseen ja virittää mieli lapsuusajan muistoihin muuttaman kysymyksen avulla. Vastaaja kirjoitti tarinan mielikuviansa ja muistojensa perusteella avioerosta ja sen vaikutuksista häneen sekä vaikutuksista nyky-

päivään. Menetelmän tarkoituksena oli kerätä tutkimusaineistoa lyhyehköjen tarinoiden muodossa tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Tehtävänanto rajattiin 1-2 sivun määrälliseksi tuotokseksi, jotta vastaaja ei säikähdä kirjoittelumenetelmää vaikeana toteuttaa. Varsinaista ylärajaa tuotoksella ei ollut, joten vastaaja sai määrällisesti kirjoittaa oman halunsa ja kykynsä mukaan. Tällaista tutkimusmenetelmää käytetään erityisesti sosiaali- ja kasvatustutkimuksen tiedonhankinta-menetelmänä. (Eskola 1998, 10–11.)

Eskolan (1997, 5) mukaan menetelmän etuja ovat aineiston keräämisen helppous, nopeus ja halpuus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analysointi on usein vaivalloisempaa kuin aineiston kerääminen. Näin myös tässä menetelmässä. Menetelmä ei tarjoa valmiita ratkaisuja ja tiukkoja sääntöjä vaan ennen kaikkea mahdollisuuksia tiedonhaluiselle etsijälle. Kirjoitusmenetelmällä hankitut vastaukset ovat kieliasultaan parempia kuin esimerkiksi haastattelumenetelmässä, sillä silloin säästytään puhekielisiltä ilmauksilta. (Eskola 1997, 5-6.)

Kirjoitelmassa kysyttiin ns. taustatietoja vastaajasta, kuten sukupuolta, ikää tällä hetkellä ja ikää avioeron aikana sekä sisarusten lukumäärää. Siten saatiin informatiivisempi kuva vastaajasta. Kirjoitelmalomakkeelle asetettiin tehtävänanto ja vastaajat kirjoittavat pienimuotoisen esseän tai tarinan.

Aineistonkeruu toteutettiin kesällä 2006. Kohdejoukkona olivat avioeron kokeneet lapset. Vaatimuksena tutkimusmenetelmästä johtuen oli se, että lapset olivat kirjoitus- ja lukutaitoisia. Avioeron kokeneita tuttavina löytyi useita, joten heille postitettiin tehtävänanto ja sen sai palauttaa nimettömänä tutkijalle. Palautuskuoressa oli valmiina postimerkki. Tehtävänantoja postitettiin 12.

Tutkimuksen kohdejoukkoa ovat nuoret ja aikuiset, jotka ovat avioerolapsia. He palaavat lapsuuteensa kirjoitelmansa avulla. Kohdejoukko on 1960–90-luvuilla avioeron kokeneet lapset. Otokseen tuli 8 erilaista tarinaa avioerosta. Neljä vastausta hylättiin otoksesta, sillä ne eivät vastanneet tutkimustehtävään ja muutamassa oli epäselvyyksiä tutkimusongelmiin verraten. Kysymyksessä oli siis harkinnanvarainen näyte.

Aineisto kerättiin ns. lumipallometodilla, jossa käytettiin hyväksi tuttavien joiden avulla saatiin hankituksi postiosoitteita kohdejoukolle. Lumipallometodia voidaan käyttää tiedonhankintamenetelmänä silloin, kun kohdejoukko yhdistetään verkostoksi. Tämä on sekä metodin voimavara että heikkous. Metodin etuja ovat verkoston käytön helppous. Puute tulee esiin ns. heikoimmasta lenkistä. Verkoston tulee olla tiivis eikä siinä saisi olla suuria yksilöllisiä aukkoja. Tukihenkilöiden tulee olla tiedonhankinnassa sitoutuneena ja motivoituneena. Lumipallometodissa on tärkeää arvioida ja selittää otoksen edustettavuus ja ottaa huomioon myös kaikki mahdolliset ennakkoluulojen lähteet. (Gilbert 1993, 73–74.)

Aineisto oli pituudeltaan 11 sivua vastaajien käsinkirjoittamaa tekstiä. Koska vastauspaperit ovat jo dokumentteja sinällään, niitä ei ollut syytä purkaa eli litteroida erikseen. Aineiston puhtaaksikirjoitusta olisi voitu harkita, jos kärsialoista ei olisi saanut kunnolla selvää tai teksti olisi muuten ollut hankalaa tulkita. (vrt. Eskola 1997, 131.) Aineisto oli kuitenkin suhteellisen pieni, joten käsinkirjoitetun tekstin analysointi oli perusteltua.

4.3 Aineiston arviointi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi erottaa toisistaan yhtä jyrkästi kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tarkastelun kohteena ovat:

1. Aineiston merkittävyys
2. Aineiston riittävyys ja analyysin kattavuus
3. Aineiston arvioitavuus ja toistettavuus (Eskola & Suoranta 1998, 210, 214–215.)

Tutkimuksessani nämä seikat tulevat esiin pohdittaessa tutkimukseni luotettavuutta. *Aineiston merkittävyys* edellyttää sitä, että tutkija on tietoinen aineiston kulttuurisesta paikasta ja tärkeydestä. Otokoko tutkimuksessani on pieni,

mutta kuitenkin riittävä siihen nähden, että kirjoitelmatutkimuksesta saa paljon analysoitavaa muihin menetelmiin verrattuna. (Eskola & Suoranta 1998, 214.)

Yleisesti voisi todeta, että esimerkiksi *aineiston riittävyden* arviointiin yksi tapaa on analysoida pieni aineisto tarkasti ja sitten koetella tuloksia laajemmassa aineistossa. *Aineiston kattavuus* nousee tässäkin tutkimuksessa esiin siten, että tulkintoja ei ole perustettu satunnaisiin poimintoihin aineistosta vaan aineistoa on pyritty analysoimaan mahdollisimman kattavasti. (Eskola & Suoranta 1998, 215.)

Aineiston arvioitavuus tarkoittaa sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä tutkittavan asian suhteen. Tässä tutkimuksessa päättelyn havainnollistavana esimerkkinä ovat aineiston pohjalta laaditut taulukot. *Aineiston toistettavuudella* viitataan siihen, että toinen tutkija voi soveltaen tehdä samat päätelmät aineistosta kuin tutkimuksen tekijäkin. (Eskola & Suoranta 1998, 215–216.)

4.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Aineistoa päädyttiin analysoimaan sisällönanalyysilla. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107.) Vaikka kirjoitelma-aineisto on puhdasta laadullista aineistoa, siihen voi soveltaa myös määrällistä analyysia. (Eskola 1998, 131.)

Sisällönanalyysilla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysin voi jakaa karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi:

- aineiston pelkistäminen
- aineiston ryhmittely ja
- aineiston teoreettisten käsitteiden luominen.

Aineiston pelkistämässä analysoitavasta alkuperäisestä informaatiosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Tällöin aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pelkistetään esim. koodaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Ennen analyysin aloittamista sisällönanalyysissä tulee määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla esim. yksittäinen sana. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.)

4.5 Tutkimusaineiston analysointia

Aineistoa lähdettiin purkamaan siten, että siitä etsittiin tutkimusongelmiin vastaavia käsityksiä eli alkuperäisilmauksia. Alkuperäisilmauksia pelkistettiin etsimällä ilmauksesta kantava ydinsana tai käsite. Alkuperäisilmausta ikään kuin jalostettiin jatkuvasti etsimällä niistä yhdistäviä tuntemuksia. Seuraavassa on analyysin periaatetta tuotu esiin taulukkomuodossa. Taulukot 1-4 vastaavat tutkimusongelmiin miten avioerolapsi itse koki avioeron ja millaista lapsuus avioeroperheessä oli.

TAULUKKO 1. Aineiston pelkistäminen

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS
"Hävetti puhua kavereille vanhempien erosta." Nainen 20b.	Häpeä
"Jouduimme luopumaan rakkaista koiristamme avioeron myötä." Nainen 20b.	Luopuminen
"Ei tarvinnut enää kuunnella vanhempien riitelystä." Nainen 19.	Helpotus
"Vanhempien ero on luonnollinen osa elämääni." Nainen 20a.	Hyväksyminen
"Lapsuus oli turvallista aikaa erosta huolimatta." Nainen 16.	Turvallisuus
"Olin helpottunut kireään ilmapiiriin laukeamisesta." Nainen 19.	Helpotus
"Vanhempien ero tuli yllätyksenä." Nainen 48.	Yllätys
"Minulle ero tuli järkytyksenä." Nainen 20b.	Järkytys

Pelkistämisvaiheessa alkuperäisilmauksista nousivat esiin ilmaukset häpeä, luopuminen, helpotus, hyväksyminen, turvallisuus, yllätys ja järkytys. *Aineiston ryhmittelyssä* aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käytiin läpi tarkasti. Aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmiteltiin ja yhdistettiin luokaksi sekä nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluyksikkönä voi olla esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Ryhmittelyssä luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavista ilmiöistä. Pelkistetyt ilmaukset voidaan ryhmitellä alaluokiksi. Käytetään käsitteiden ryhmittelystä nimitystä alaluokka ja edelleen alaluokkien ryhmittelyä kuvataan pääluokkina. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113.)

TAULUKKO 2. Aineiston ryhmittely

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Häpeä Luopuminen Yllätys Järkytys	Pettymys
Helpotus Hyväksyminen Turvallisuus	Avoimuus

Aineiston ryhmittelyssä nousivat esille alaluokat pettymys ja avoimuus. *Aineiston käsitteellistämässä* erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoiden tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia, niin kauan kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115.)

TAULUKKO 3. Aineiston käsitteellistäminen

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Pettymys	Sulkeutuneisuus	Negatiiviset tuntemukset
Avoimuus	Vuorovaikutus	Positiiviset tuntemukset

Käsitteellistämävaiheessa alaluokat muodostivat ylä- ja pääluokat. Yläluokiksi muodostuivat ilmaukset sulkeutuneisuus ja vuorovaikutus kun taas pääluokiksi negatiiviset ja positiiviset tuntemukset. Lopuksi pääluokasta etsittiin yhdistävä

luokka, joka vastasi tutkimusongelmaan. Samanlainen käsittely tehtiin viimeiselle tutkimusongelmalle perheen määrittelystä.

TAULUKKO 4. Aineiston käsitteellistämässä muodostettu yhdistävä luokka

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Sulkeutuneisuus	Negatiiviset tuntemukset	Lasten tuntemuksia avioerosta
Vuorovaikutus	Positiiviset tuntemukset	

Yhdistäväksi luokaksi kahdelle ensimmäiselle tutkimusongelmalle nousi lasten tuntemukset avioerosta. Käsitteellistäminen eli abstrahointi on prosessi, jossa tutkija muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Tällöin teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan koko ajan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. Tuloksissa kuvataan myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt. Johtopäätösten tekemisessä tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

4.6 Aineiston analysointia perheen määrittelystä

Viimeinen tutkimusongelma kohdistui perheen määrittelyyn. Tutkimusongelmaa on käsitelty samanlaisella sisällönanalyysillä kuin kahta ensimmäistä ongelmaakin. Ensimmäisessä taulukossa alkuperäisilmaukset on pelkistetty taulukkomuotoon.

TAULUKKO 5. Aineiston pelkistäminen

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS
"Olen tottunut siihen, että minulla on kaksi kotia." Nainen 16.	Kaksi kotia
"Olen kuitenkin elänyt lapse- na avioeroperheessä." Nainen 16.	Avioeroperhe
"Asuimme äidin kanssa, isän luona kävimme vain viikonloppuisin." Nainen 19.	Viikonloppuperhe (etävanhemmuus)
"Perhe hajosi ja etsin omaa paikkaani." Nainen 48.	Hajonnut perhe
"On mahdotonta verrata eloa avioeroperheessä eloon 'normaalissa' perheessä." Nainen 23a.	Avioeroperhe
"Minä tulen aina vaalimaan omaa avioliittoani ja perhettäni." Nainen 23b.	Ydinperhe
"Äitini on ollut uusissa naimisissa 12 vuotta ja minulla on kaksi maailman ihaninta pikkusiskoja." Nainen 23b.	Uusperhe

Alkuperäisilmauksista on etsitty jokin kantava avainilmaus. Tässä tapauksessa avainilmaukset ovat kaksi kotia, avioeroperhe, viikonloppuperhe, hajonnut perhe, ydinperhe ja uusperhe, jotka on edelleen esitetty taulukkomuodossa, kun aineistoa ryhmiteltiin.

TAULUKKO 6. Aineiston ryhmittely

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
avioeroperhe ydinperhe uusperhe	perhekokonaisuus
kaksi kotia hajonnut perhe viikonloppuperhe	irrallisuus

Aineistonryhmittelystä nousevat esille alaluokat, jotka jakavat aineiston kah-
teen suurempaan luokkaan, perhekokonaisuuteen ja irrallisuuteen.

TAULUKKO 7. Aineiston käsitteellistäminen

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
perhekokonaisuus	selkeät perheet	positiivinen perhekäsi- tys
irrallisuus	epämääräiset perheet	negatiivinen perhekäsi- tys

Aineiston käsitteellistämisen jälkeen siitä erottuivat yläluokka selkeät perheet
ja pääluokka positiivinen perhekäsitys sekä negatiivinen perhekäsitys. Näille
etsittiin edelleen yhdistävää luokkaa taulukossa kahdeksan.

TAULUKKO 8. Aineiston käsitteellistämässä muodostettu yhdistävä luokka

YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
selkeät perheet	positiivinen perhekäsitys	perhekäsitykset
epämääräiset perheet	negatiivinen perhekäsitys	

Yhdistävä luokka perhekäsitykset vastaavat tutkimusongelmaan perheen määrittelystä. Perhekäsitykset voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia eron jälkeen. Perheen määritelmä on tässä tapauksessa hyvin subjektiivista ja jokainen kokee perheen ja sen merkityksen eri tavalla.

4.7 Aineiston jäsentäminen

Otoskoko tutkimuksessani on kahdeksan (8). Kaikki vastaajat olivat naisia. Nuorin vastaaja oli 16- vuotias ja vanhin 48-vuotias. Vanhin vastaajista oli syntynyt 1950-luvulla ja nuorin 1990-luvulla. Keskimäärin vastaajien ikä oli 22 vuotta. Ikä avioeroprosessin aikana vastaajilla keskimäärin oli yhdeksän (9) vuotta. Sisaruksien lukumäärä vastaajilla vaihteli yhdestä kuuteen. Vastauksia saatiin 12 kappaletta, joista neljä hylättiin epäselvyyksien vuoksi.

Vastaajat olivat kirjalliselta ilmaisultaan hyvin erilaisia. Osa teksteistä oli todella rikkaita, kun taas jotkut olivat kirjoitettu muistiinpanotyylillä ranskalaisilla viivoilla. tarinat olivat sekä laadullisesti että pituudeltaan erilaisia, mikä teki analysoinnista haastavampaa. Yhteistä kaikissa teksteissä oli se, että kirjoittajilla oli motivaatiota jakaa jopa arkojakin kokemuksiaan tutkijalle. Vapaaehtoisuus oli myös toinen vastaajia yhdistävä tekijä.

Tässä tutkimuksessa vastaajina olivat aikuiset, jotka ovat olleet lapsia vanhempien avioeron aikana. Kertomusten todellisuutta voidaan kyseenalaistaa siten, että "aika kultaa muistot" ja aikuinen osaa paremmin analysoida tuntei-

taan kuin esimerkiksi lapsi. Jos kyse olisi ollut varsinaisesti lapsitutkimuksesta, lasten kohdalla tiedon luotettavuutta voisi kyseenalaistaa lasten kehittymättömyyden kautta. Aikuisten kohdalla luotettavuuden ongelmat liitetään tutkittavien asioiden tietoiseen kertomatta jättämiseen tai todellisuuden vääristämiseen. (Ritala-Koskinen 2001, 67.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lasten tuntemukset avioerosta

”Eron jälkeen olin itse helpottunut kireän ilmapiirin laukeamisesta.” Nainen 19.

Avioerolapsilla oli havaittavissa seuraavanlaisia tunteita, liittyen avioeroon ja sen jälkimaininkeihin: pelko, viha, katkeruus, helpotus, rohkeus, ikävä, häpeä ja turvallisuudentunne. Nämä tuntemukset tulevat esiin positiivisina tai negatiivisina. Häpeän ja luopumisen tunteet liittyvät siihen, miten lapsi pettyy vanhempiinsa avioeron aikana. Nämä tunteet voivat purkautua pahoinvointina ja häiritä lapsen henkistä kehitystä. Yleiskäsite näille tunteille on negatiiviset tuntemukset.

”En osannut puhua kenellekään tunteistani ja salailin eroa kavereilta...minua hävetti”. Nainen 20.

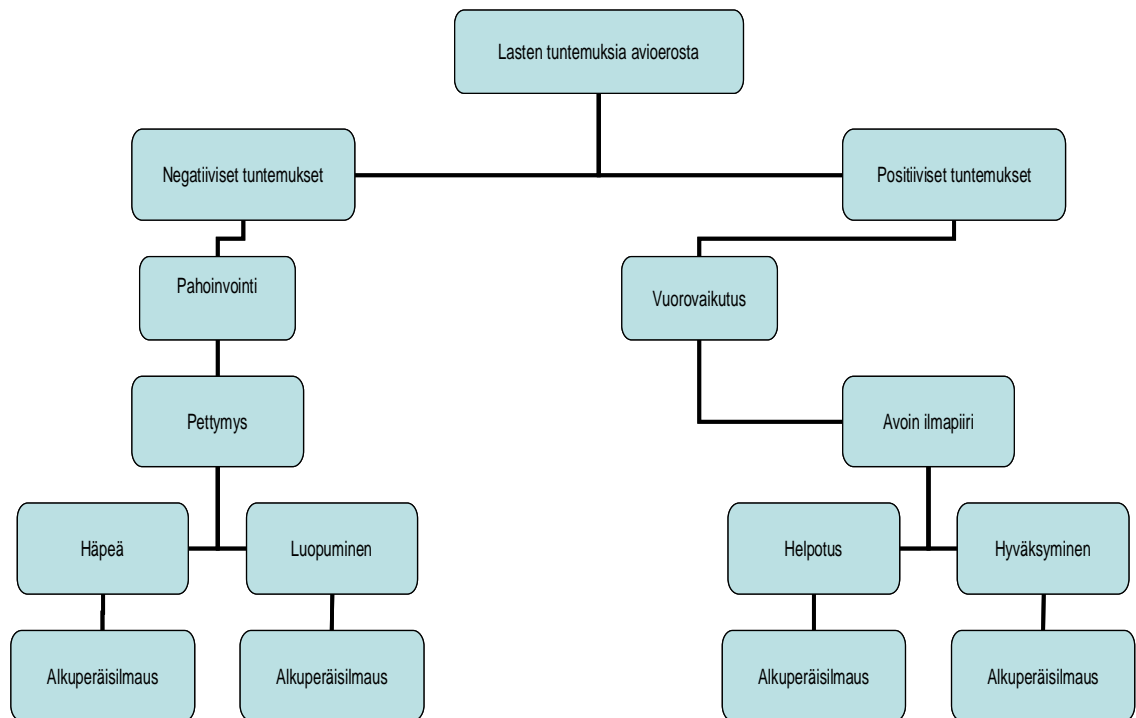
Kirjoitelmissa pohdittiin myös sitä, mitkä asiat olisivat toisin jos eroa ei olisi tapahtunut. Jossakin määrin elämä koettiin kuitenkin rikkaammaksi eron tapahduttua. Varsinkin uusperheiden muodostuttua uudet sisarusuhteet koettiin positiivisiksi ja elämää rikastuttaviksi asioiksi. Tutkimustuloksissa on havaittavissa, että mitä nuorempi lapsi on ollut avioeron tapahduttua, sitä suuremmalla todennäköisyydellä on avioeron raunioista syntynyt uusperhe. *”Olen tottunut siihen, että minulla on kaksi kotia ja uusia sisaruksia”. Nainen 16.*

Tutkimustulokset osoittavat, että vanhemmilla sisaruksilla oli huoli nuorempien sisarusten hyvinvoinnista eron aikana. *”Kannoin huolta myös siskon voinnista*

ja huolehdiin kuinka hän käsittelee eroa ja miten hän selviytyy.” Nainen 25.

Tämän tyyppinen tuntemus huolesta nuorempia sisarusia kohtaan on hyvin yleistä. Vanhempi sisarus ottaa ikään kuin vastuulleen nuoremman, koska hän voi kuvitella joutuvansa ”sijaisvanhemman” rooliin. Tällaiset roolimutokset johtuvat vanhempien avioerosta, jolloin vanhempi sisarus joutuu tai päätyy ottamaan vastuulleen myös nuoremmat sisarukset. Tutkimustulokset osoittavat, että yleensä nämä vastuunkantajat ovat itsenäisempiä ja kokevat, että välit vanhempiin jopa paranevat eron jälkeen. *”Se, että omat vanhemmat ovat onnellisia, on mielestäni kaikkein tärkein asia.” Nainen 25.*

Kun vanhemmat päätyvät avioeroon, se voi olla lapsellekin helpotus. Silloin avioero on helppo hyväksyä ja ilmapiiri säilyy avoimena ja kommunikointi on helppoa. Nämä tuntemukset synnyttävät vuorovaikutuksen ja edelleen positiivisia tuntemuksia.

KUVIO 3. Lasten tuntemuksia avioerosta

Edellä olevaa kuviota voidaan tulkita hierarkkisesti ylhäältä alaspäin tai sitten alhaalta ylöspäin. Kuvio valottaa lasten tuntemuksia avioerosta. Alhaalta ylöspäin tulkittaessa kaikki alkaa alkuperäisilmauksesta. Tämän kuvion alkuperäisilmaukset löytyvät taulukosta 1.

5.2 Lapsuus avioeroperheessä

Lapsuusaika avioeroperheessä koettiin säännölliseksi. Osapuolilla olivat selkeät pelisäännöt esimerkiksi viikonlopputapaamisien suhteen, mikä toi elämään kaivattua pysyvyyttä ja säännöllisyyttä. Jonkin verran oli havaittavissa myös taloudellista puutteellisuutta. Tämä kävi selväksi erityisesti 60-luvulla tapahtuneiden avioerojen myötä.

Avioerotilanteita leimasivat yleensä myös riidat ja ahdistuneisuus. Ahdistavaksi koettiin tilanne, jossa vanhempien riitaisat välit vaikuttivat lapseen siten, että heidät oli ”pakotettu” valitsemaan puoli: kumman puolella olet, äidin vai isän. Lapset ovat joutuneet toimimaan myös viestinviejinä vanhempiensa välillä. Kun vanhemmat ovat vihamielisiä toisiaan kohtaan ja kun kodeissa voi olla esimerkiksi erilaiset säännöt, se vaatii lapsilta paljon joustavuutta ja sopeutumista.

”Isän muutettua pois jouduimme luopumaan rakkaista koiristamme. Tuntui siltä, että menetän kaikki mitä rakastan.” Nainen 20.

Tällaiset luopumisen tuskat ovat hyvin yleisiä avioerolapsille. Luopumisen kohteena voi olla toinen vanhemmista, lemmikkieläin, oma huone tai jopa sisaruksia. Luopumisen tunne liittyy negatiivisiin tunteisiin, joita avioeroihin liittyy paljon. *”Isän menetys tyttärelle heijastuu tähän päivään.” Nainen 23.*

Tutkimustulokset osoittavat, että lapsi oppii nopeasti manipuloimaan ja tyrannoimaan vanhempiaan. Se on lapsen tapa purkaa omaa ahdistuneisuuttaan avioerosta. Vanhempien riitaisia välejä on myös helppo käyttää hyväkseen. Tästä esimerkkinä tapaus, kun isä ei antanut reíittää lapsen korvanlehtiä korvakoruja varten, niin äiti antoi laittaa ne isää kiusatakseen. Ja lapsi sai mitä halusi! *”Olin melkoinen tyranni. Tyranni syntyi tuskastani, se oli tapani purkaa oma ahdistukseni.” Nainen 20.*

Kun lapsi hyväksyy eron, se mahdollistaa työskentelyn siitä selviytymiseksi. Hän saattaa myös toimia oman tavoitteensa mukaisesti ja yrittäen manipuloi-

da vanhempiaan. Hänelle on kuitenkin eduksi ajatella, että hän ei voi vaikuttaa tähän asiaan. Näin energia kohdistuu oikeaan kohteeseen eli hänen oman ero prosessiinsa. (Kiianmaa 2006.)

Yleisesti lapsuus avioeroperheessä koettiin melko normaaliksi. Joissain kirjoitelmissa kävi ilmi, että avioeroperhe ei ollut niin harvinainen enää 1990-luvulla, varsinkaan kaupungeissa, joten se ei luonut avioerolapselle mitään yhteiskunnallisia tai sosiaalisia paineita. Kuitenkin maalla asuneet avioerolapset kokivat eron enemmän häpeänä, koska pienissä yhteisöissä avioeroakin oli vaikeaa pitää omana tietonaan.

Hokkasen väitöskirjassa Kirsti Kurki-Suonion (1999, 25) mukaan 1960-luvulla alkanut psykotieteiden esiinmarssi tuotti avioerolapsia koskevan sosiaalisen leiman, joka perustui tieteellisiin tutkimuksiin. Vielä tällä vuosituhanella vanhempien avioeron jälkeen tavallinen lapsi syntyy uudelleen avioerolapseksi. (Hokkanen 2005, 102.)

5.3 Lapsen suhde vanhempiin eron jälkeen

”Välit vanhempiini ovat säilyneet todella hyvinä, jopa parantuneet.” Nainen 25.

Välittömästi avioeron jälkeen suhteet ovat yleisesti olleet huonommat vanhempiin kuin jonkin ajan kuluttua. Ehkäpä sanonta ”aika parantaa haavat” pätee tähän tilanteeseen. Yleensä välit isään ovat jääneet etäisemmiksi, liittyen siihen, että lapset ovat erossa jääneet äidille.

”Suhde isään on säilynyt etäisenä, koska tärkeät vuodet tuli elettyä erillään.” Nainen 48.

Uusien ihmissuhteiden luominen on yleensä ollut helppoa, muuta on myös tapauksia, jotka eivät kykene vielä aikuisenakaan luomaan pysyviä ja luottamuksellisia ihmissuhteita. Eron ja epäonnistumisen pelko leimaa näitä tapauksia. *”Minun on vaikea sitoutua ja päästää ketään liian lähelle.” Nainen 20.*

”Vanhempieni avioero on opettanut sen, että omaa liittoaan vaalii ja hoitaa niin, ettei sen tarvitse koskaan päättyä eroon.” Nainen 23.

Sitoutumisen kynnyksellä avioerolapselle voi olla korkea. Tuloksista on kuitenkin havaittavissa, että sitoutuminen nähdään myös voimavarana eikä omaa parisuhdetta nähdä tuhoon tuomitukseksi sen perusteella, että omat vanhemmat ovat eronneet. Useimmiten avioeron kokenut lapsi haluaa tehdä työtä oman parisuhteensa eteen ja ovat eron suhteen kokemusta rikkaampia. Avioerolapset tietävät miltä tuntuu, kun suhde päättyy eroon.

”Eron jälkeen myös äidin ja isän parhaat puolet ovat tulleet esiin, kun heidän voimavaransa kohdistuu täysin lapseen, eikä toimimattoman parisuhteen ylläpiitoon.” Nainen 19.

Tutkimustulokset osoittavat, että eron jälkeinen elämä voi muodostua positiiviseksi asiaksi. Kun vanhempien ero on ohi, alkaa sovittelu vaihe, jossa lapsetkin saavat taas huomiota. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri vanhempien taholta, auttaa myös lapsia sopeutumaan uuteen tilanteeseen.

Yleisesti ottaen tutkimustuloksista on havaittavissa, että avioerolapset kokevat avioeron helpotuksena ja näkevät avioeron jälkeenpäin positiivisena asiana. Tutkimustuloksissa on myös havaittavissa, että avioerolapset kokivat vanhempiensa avioeron aikana sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Nämä tunteet johtuivat avioeron tulosta yllätyksenä, helpotuksena tai luonnollisena osana elämää. Eroon sopeutuminen liittyy myös siihen, minkä ikäinen lapsi on avioeron aikana ollut. Tutkimustulokset osoittavat, että mitä nuorempi lapsi on ollut avioeron aikana, sitä vaikeampi hänen on ymmärtää eroa vanhempien kannalta.

5.4 Perheen määrittelyä avioerolapsen silmin

Avioerolasten perhekäsitykset vaihtelivat jonkin verran. Oli selkeästi huomattavissa niin sanotusti selkeät perheet ja epämääräiset perheet. Selkeitä perheitä yhdisti positiivinen kuvaus perheestä ja epämääräisesti määritellyissä perheissä negatiivispainotteinen tunnelma.

Kuitenkin perhettä määriteltiin turvalliseksi ympäristöksi ja perhe koettiin positiivisempana, jos eron jälkeen perheet muodostuivat joko uusperheiksi tai selkeästi avioeroperheeksi, jossa vanhemmilla oli hyvät huoltajuus-suhteet.

”Olen tottunut siihen, että minulla on kaksi kotia.” Nainen 16. Jos avioero on tapahtunut lapsen ollessa alle 3-vuotias, perhe on aina ollut erillään lapsen näkökulmasta ja lapsi on tottunut kahden kodin välillä matkustamiseen. Aina voi mennä kotiin eikä äidin tai isän luokse. Koti luo pysyvyyttä ja turvallisuutta kasvuympäristönä.

”Minä tulen aina vaalimaan omaa avioliittoani ja perhettäni.” Nainen 23b. Perheen hajotessa, lapsi voi reagoida hyvinkin voimakkaasti. Toisaalta uhmasta voi nousta positiivinen asenne oman tulevaisuuden kannalta ja ajatus oman liiton pysyvyydestä ja kestävyydestä pysyy lujana. Lapsi kaipaa perhettä ympärilleen ja vaalii sitä perhemuistoa tulevaisuudessa.

”Asuimme äidin kanssa, isän luona kävimme vain viikonloppuisin.” Nainen 19. Viikonloppuvanhemman rooli on haastava. Lapsi tarvitsee kumpaakin vanhempaa, joten viikonloppuisin rooli korostuu. Kuinka saa viikonlopun toimimaan siten, että lapsi saa vanhemman läsnäolosta kaiken irti? Joskus on trendikkäästi puhuttu vanhemman ja lapsen välisestä ”laatuajasta”. Tämä laatu-aika voi osoittautua hyvinkin stressaavaksi tekijäksi, jos vanhempi kuvittelee, että lasta pitää huvittaa ja lapsella pitää olla kivaa. Parasta laatu-aikaa on yhdessäolo ja vaikka ruokapöydän kattaminen McDonald’sin sijasta.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen keskeiset ongelmat

Tutkimuksen tutkimusongelmat onnistuttiin ratkaisemaan hyvin. Tämä johtui siitä, että aineisto oli rikasta ja analyysivaihe sekä tulosten kirjoittaminen oli selkeää. Aineisto oli rikasta siitä syystä, että vastaajille annettiin kirjoitelmalomakkeella tehtävänanto, jossa oli tutkimusongelmiin johdattelevat kysymykset.

Kysymykseen miten avioerolapsi itse koki avioeron, saatiin vastauksia ja tuloksia eniten. Tunteista puhuminen ja jakaminen ovat tärkeä prosessi ja työstämisvaihe avioeroon sopeutumisessa. Perheiden merkitys on myös suuri.

Päällimmäiseksi nousi kysymys avioerolasten tuntemuksista eron aikana ja sen jälkeen. Yleisesti näyttäisi siltä, että avioerolapsi ajan myötä oppii hyväksymään vanhempiensa avioeron ja näkemään sen jopa voimavarana ja positiivisena asiana. Lapsuus avioeroperheessä koettiin säännölliseksi ja melko normaaliksi. Tämä saattaa johtua siitä, että avioerot ovat yleistyneet viime vuosikymmenten aikana. Tärkeät ihmissuhteet ovat yleensä muodostuneet avioeron jälkeen positiiviseen suuntaan. On koettu, että välit vanhempiin ovat parantuneet eron jälkeen.

Perheet ovat muotoutuneet myös selkeästi kahdentyyppisiin perheisiin, joko uusperheisiin tai toisen vanhemman luona asumiseen. Uudet perheet ovat jatkumo vanhan perheen hajoamisesta eron myötä. Niille vastaajista, jotka olivat kokeneet eron pienenä, oli luontevampaa saada äiti- tai isäpuoli sekä sisarpuolia.

Tutkimuksessa haluttiin kokeilla hieman erilaisempaa tutkimusmenetelmää perinteisten kysely- ja haastattelumenetelmien asemesta. Kirjoitelmamenetelmä toi uutta haastetta tutkijalle, koska aiempaa kokemusta menetelmän käytöstä ei ollut. Aineistonkeruu oli selkeää ja vastauksia saatiin kiitettävästi tutkimuksen laajuuden huomioon ottaen.

6.2 Avioeron jälkiseuraukset lasten kokemana

Positiivisten ja negatiivisten tuntemusten vaikutus avioeron jälkeen liittyvät vahvasti siihen, miten avioerolapsi pystyy muodostamaan uusia ihmissuhteita ja kontakteja. Positiivisia vaikutuksia olivat ne, jolloin koettiin, että välit vanhempiin jopa paranivat avioeron jälkeen. Negatiivisia vaikutuksia olivat muun muassa, että välit toiseen vanhempaan, useimmiten kotoa poislähtevään, jäivät etäisiksi eron tapahduttua.

Tämän tyyppisiin tuloksiin on päässyt myös Vidgren (1993, 27) luokitellessaan avioerolapsia. Hän luokittelee lapset avioerosta toipuneisiin lapsiin, lapsiin, joilla ilmenee sekä positiivisia että negatiivisia reaktioita erosta sekä lapsiin, jotka edelleen vielä viiden vuoden jälkeen erosta voivat olla onnettomia, masentuneita ja heillä voi olla alentunut itsetunto eron ja sen jälkeisten olosuhteiden johdosta.

Tuloksissa oli havaittavissa seuraavanlaisia tunteita, liittyen avioeroon ja sen jälkeisiin olosuhteisiin: pelko, viha, katkeruus, helpotus, rohkeus, ikävä ja häpeä. Samanlaisiin tulkintoihin on päätyntä myös Linna (1987, 41) tutkimukseensa. Hänen mukaansa lapset ilmaisivat hylkäämisen pelkoa, syyllisyyttä, vihaa ja suuttumusta. Pieni lapsi tarvitsee aikuista käydäkseen läpi tunteitaan.

*”Olisin kaivannut ihmistä, jonka kanssa puhua avioerosta ja äidin juomisesta.”
Nainen 20.*

Lasten reaktiot vanhempien eroilmoituksesta vaihtelevat iän mukaan. Alle kouluikäiset lapset ovat useimmiten peloissaan ja hämmentyneitä. Pienet lapset näkevät maailman hyvin itsekeskeisesti, joten he olettavat, että vanhempien ero on heidän syytään. Kouluikäiset lapset ymmärtävät tilanteen paremmin ja sen ettei ero ole heidän syytään. He voivat olla kuitenkin ahdistuneita siitä, mitä ero tulee merkitsemään heidän kannaltaan. Nuoret ovat puolestaan vihaisia toiselle tai molemmille vanhemmista perheen rikkomisesta. (Hokkanen 2005, 105.)

Ensimmäinen asia, joka lapselle tulee eteen eron jälkeen on tilanteen hyväksyminen. Mikäli hän ei voi vähitellen katsoa tosiasioita silmiin ja hyväksyä vanhempien eroa, ei hän voi myöskään lähteä käymään läpi kriisiään. Voidakseen hyväksyä tosiasiat lapsi tarvitsee turvallisuutta ja tietoa. (Kiiänmaa 2006.)

Tutkimustuloksissa havaittiin, että varsinkin 1960-luvulla tapahtuneiden avioerojen jälkeen yksinhuoltajan taloudellinen tilanne heikkeni huomattavasti. Avioero merkitsee yleensäkin talouden jonkinasteista romahtamista. Omai-

suuden ja perheasunnon jakaminen vaikuttavat tilanteeseen ratkaisevasti. (Gottberg & Sairisalo 1994, 91.)

Perhemuutosten vallitessa, tulokset olivat positiivisempia kuin odotettiin. Avioeroperheen raunioista kehittyvät uudet perheet koettiin yleensä positiivisesti ja ne koettiin myös tärkeänä elementtinä ihmissuhteiden kehityksen ja erosta selviytymisen kannalta.

6.3 Yhteenveto

Tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä tietoutta nimenomaan avioerolasten tuntemuksista avioeron aikana. Avioerolasten tuntemuksia on tutkittu aiemminkin ja tämä tutkimus ikään kuin vahvisti jo olemassa olevaa tietoa. Tutkimustulosten yleistettävyys tämän tasoisessa tutkimuksessa, otoskoon pienuuden huomioon ottaen, on hankalaa. Antoisaa oli saada myös tietoa perheen merkityksestä avioerolapselle.

Näitä tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi lasten ja nuorten psyykeongelmien, syrjäytymisen tai koulukiusaamisen kanssa? Tutkimuskenttä tässä suhteessa on laaja. Jatkossa aihetta voisi tutkia laajemmin perheen merkityksen kannalta ja liittää siihen yhteiskunnallisen näkökulman esimerkiksi yhteiskuntarakenteiden muutoksista ja työn merkityksestä suhteessa perhe-käsityksen muuttumiseen.

Tuloksista voidaan päätellä, että avioerolasten tuntemukset avioeron aikana voivat vaihdella tapauskohtaisesti. Toiset kokevat eron helpotuksena ja positiivisena asiana, kun taas toisille ero on rankka henkinen koettelemus, jossa pitää luopua ja pettyä jompaankumpaan tai molempiin vanhempiin. Tunteiden kirjo ja eroon sopeutuminen vaihtelee sen mukaan minkä ikäinen lapsi on ollut avioerohetkellä.

Tänä päivänä avioerolapsi ei ole enää kummajainen. Hän on kokenut vanhempiensa avioeron, mutta silti useimmiten jaksaa uskoa kestävään parisuh-

teeseen. Avioerolapsi on joutunut pettymään vanhempiinsa kerran, mutta kuitenkin hänen suhteensa vanhempiin vahvistuu avioeron myötä.

Kuten Kiianmaa (2006) artikkelissaan toteaa, eron voi hoitaa hyvin tai huonosti. Periaatteessa lapsilla, kuten aikuisillakin, on mahdollisuus oppia eron kautta monia elämän kannalta tärkeitä asioita. Tutkimuksilla on saatu myös näyttöä siitä, että kunnolla työstetty ero antaa lapsille paljon myönteisiä voimavaroja. Se voi mm. auttaa heitä ilmaisemaan tunteitaan, käsittelemään surua, olemaan assertiivisia ja parantaa itsetuntemusta.

Tämän opinnäytetyön tulokset huomioon ottaen, ero voi olla mahdollisuus ja siitä voi ennen kaikkea oppia. Toiset oppivat vaalimaan pysyvyyttä ja kunnioittamaan niitä arvoja, jotka vielä tänäkin päivänä pohjautuvat ideologiseen malliin ydinperheestä ja kodista. Toisille ero on ainoa vaihtoehto ja ihmisen täytyy osata myöntää virheensä ja olla aktiivinen oman elämänsä hallitsija. Avioero voi olla monelle, niin lapselle kuin aikuisellekin tuskainen taival käydä läpi. Kaikista tuntemuksista huolimatta, ajan kuluessa, valoa näkyy tunnelin päässä.

LÄHTEET

- Alanen, L. 2006. Perhetutkimuspäivien puheenvuoro. Jyväskylän yliopisto 6.4.2006.
- Blom, Raimo. Yhteiskunnan rakennemuutos ja perheiden elinehdot. 2001. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.). 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY. 179–180 ja 186–187.
- Brannen, J. & O'Brien, M. 1996 Introduction. Teoksessa J. Brannen & M. O'Brien. Children in families: Research and Policy. London: Falmer Press. 1-11.
- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampereen yliopisto.
- Eskola, J. 1998. Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU.
- Eskola, J & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Gilbert, N. (toim.) 1993. Researching Social Life. London: Sage Publications. 73–74.
- Gottberg, E. & Sairisalo, H. (toim.). 1994. Yksinhuoltajan elämänhallinnan opas. Jyväskylä: Gummerus. 10, 91.
- Hirsjärvi, S., Laurinen, L. & tutkijaryhmä. 2000. Kasvatustraditiot ja niiden muuttuminen. Teoksessa L. Laurinen (toim.) 2000. Koti kasvattajana, elämä opettajana kasvatustutkimus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Juva: ATENA KUSTANNUS. 15–16.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat - hoivaisiä, etäisiä ja eroisia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen, J. 2003. Perhe. Asenteita ja politiikkaa tämän päivän Suomessa. Teoksessa Koti, kasvun paikka 2. Kirkon kasvatustoiminnan painopiste vuosiksi 2003–2005. Helsinki: Kirkkohallitus/kirkon kasvatustutkimus- ja nuorisotyö. 37–39.
- Hägglman, K. 1994. Perheen vuosisata: perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- James, A., Jenks, C., Prout, A. 1998. Theorizing childhood. Cambridge: Polity Press.

- Karvonen, S., Hermanson, E., Sauli, H. & Harris, H. (toim.) 2000. Lasten ja nuorten hyvinvointi 1990-luvulla. Helsinki: Stakes. 22–24
- Kiianmaa, K. 2006. Selviytyvätkö lapset? [viitattu 22.8.2006]
[Http://www.eroperhe.net/?core=sarviytyvatko](http://www.eroperhe.net/?core=sarviytyvatko)
[Http://www.eroperhe.net/?core=eronsyidenkertominen](http://www.eroperhe.net/?core=eronsyidenkertominen)
- Kurdek, L. 1986. Children's reasoning about parental divorce. Teoksessa R. Ashmore & D. Brodzinsky (toim.) Thinking about the family: Views of parents and children. New Jersey: Lawrence Erlbaum. 261-262
- Linna, L. 1987. The mourning work of small children after the loss of a parent through divorce. *Psychiatria Fennica* 18, 41–51.
- Makkonen, M. 1991. Avioeroauttamisen keinot. Helsinki: MLL. 34–35.
- Nieminen, U. 1993. Lapsiin kohdistuvien avioeron vaikutusten minimoimisesta. Teoksessa S. Taskinen (toim.). Itke vain sydämeihin. Tausta-aineistoa perheasioiden sovitteluun. Helsinki: STAKES. 117–129.
- Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) 2003. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 16–38.
- Perheet 1996. Väestö 1997:1. Tilastokeskus.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Helsinki: Väestöliitto.
- Sauli, H. Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa I. Järventie & H. Sauli (toim.). 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY. 165–166.
- Salminen, P. 2003. Tunteitten jäävuori. Teoksessa Koti, kasvun paikka 2. Kirkon kasvatustoiminnan painopiste vuosiksi 2003–2005. Helsinki: Kirkkohallitus/kirkon kasvatus- ja nuorisotyö. 76–77.
- Stuart, L. & Abt, I. 1981. (toim.). Children of separation and divorce, management and treatment. Van Nosteand: Reinhld Company. 80–82
- Takala, P. 1994. Kohti postmodernia perhettä – perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa P. Linna (toim.). Perhe. Tampere: Tampereen yliopisto jäljennepalvelu. 7-21
- Taskinen, S. 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Teoksessa P. Linna (toim.) Perhe. Tampere. 3-6.
- Tilastokeskus 2006. [viitattu 5.7.2006]
[Http://www.stat.fi/til/perh/index.html](http://www.stat.fi/til/perh/index.html)
[Http://www.stat.fi/til/ssaaty/index.html](http://www.stat.fi/til/ssaaty/index.html)
[Http://www.stat.fi/til/perh/tau.html](http://www.stat.fi/til/perh/tau.html)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vidgren, A. 1993. Erokriisi. Teoksessa S. Taskinen (toim.) Itke vain sydämein. Tausta-aineistoa perheasioiden sovitteluun. Helsinki: STAKES. 27.

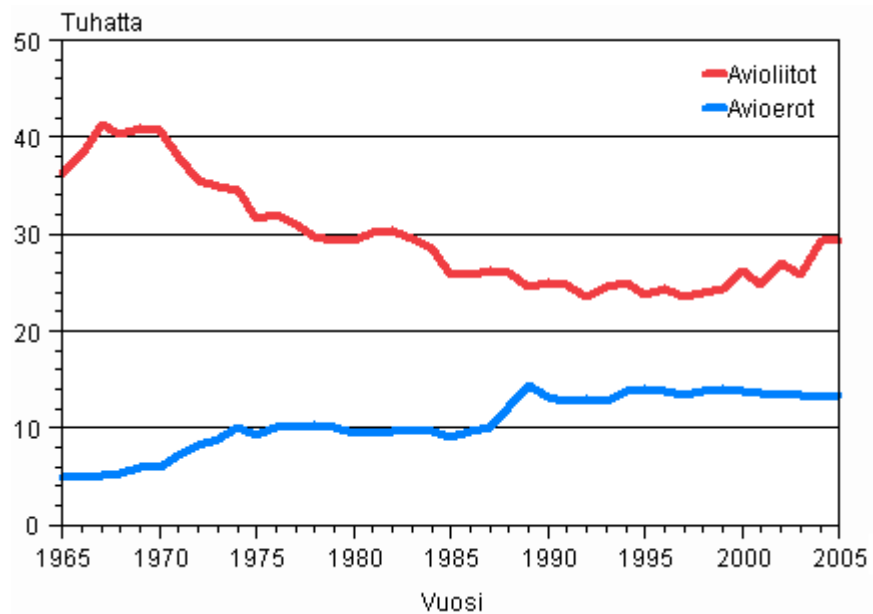
Wertlieb, J. 1991. Children and divorce. Stress and coping in developmental perspective. Teoksessa J, Eckenrode. (toim.) Social context of coping. Plenum press. New York. 31–54.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 1948. [viitattu 27.8.2006]
[Http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm](http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm)

LIITTEET

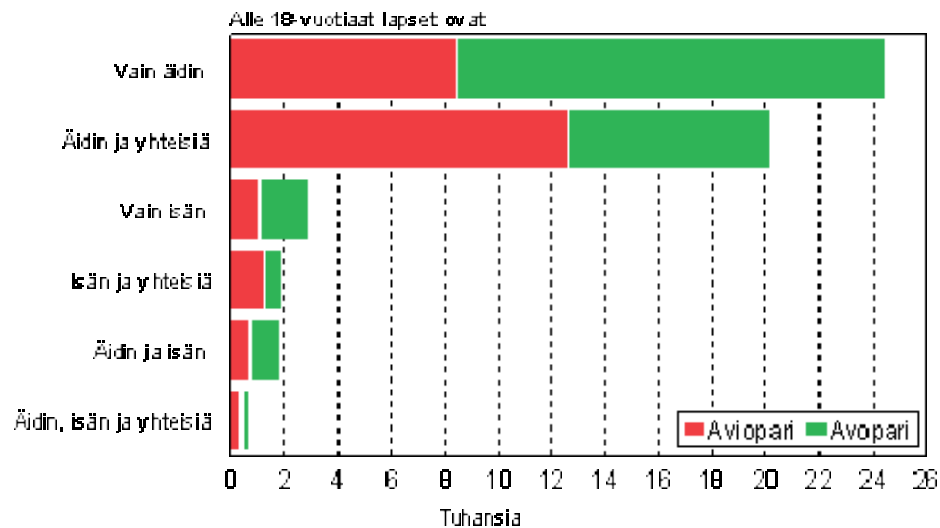
Liite 1. Kaavioita avioeroista ja lapsiperhetyypeistä

Avioliitot ja avioerot 1965–2005

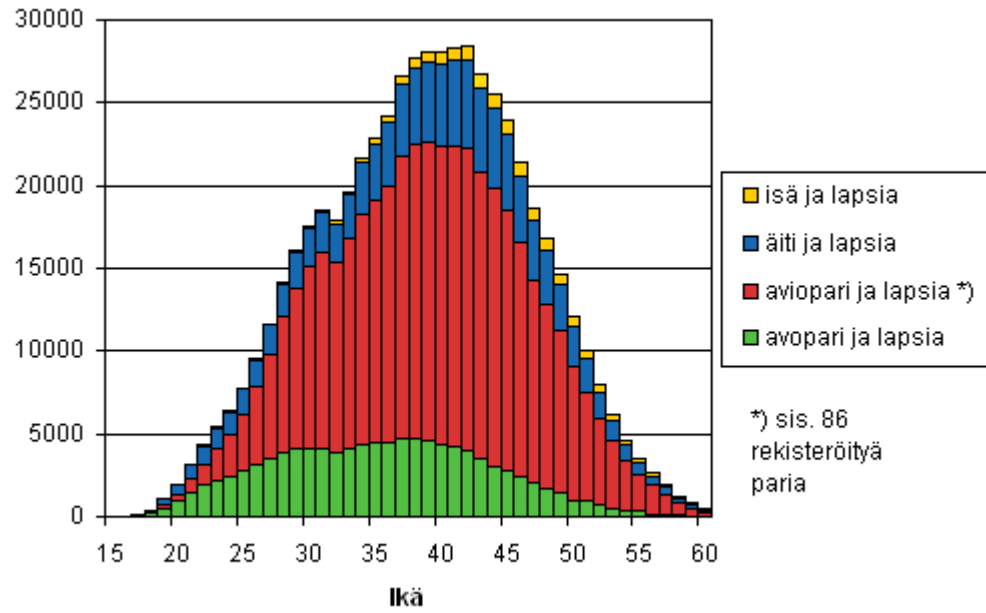
Lähde: Väestötilastot. Tilastokeskus.

Uusperheet koostumuksen mukaan 2005

Lähde: Väestötilastot. Tilastokeskus.

Lapsiperheet tyypeittäin äidin/yksinhuoltajaisän iän mukaan 2005

Lähde: Väestötilastot. Tilastokeskus.

Liite 2: Kirjoitelmalomake

Arvoisa vastaaja!

Teen opinnäytetyötäni Jyväskylän ammattikorkeakouluun sosiaaalialalle kesällä 2006. Tutkimukseni tarkoituksena on saada vastauksia siihen, miten avioerolapsi koki vanhempiensa avioeron ja millaista lapsuus avioeroperheessä oli. Aineiston tulen keräämään oheisella kirjoitelmalomakkeella, jonka täyttämiseen tarvitsen Sinun apuasi.

Ohjeita

Vastaa omien kokemustesi pohjalta annettuun tehtävänantoon. Ohessa kysyn myös taustatietoja Sinusta. Määrällisesti tuotoksesi voi olla 1-2 sivua.

Luottamuksellisuus

Vastauslomakkeet ovat nimettömiä eikä henkilöllisyytesi käy ilmi missään vaiheessa. Tutkimustuloksia käytän ainoastaan minä tässä tutkimuksessa.

Palautus

Toivon, että palautat vastauksesi suoraan minulle viimeistään 15.7.2006 mennessä.

Kiitos arvokkaasta vastauksestasi!

Tutkimuksen tekijä/ lisätiedot:

Katja Tuomaala, Keltinmäentie 17–19 A 25, 40640 Jyväskylä.

puh. 044–0100398

Taustatietoja

Sukupuoli (ympyröi)   1. mies   2. nainen

Ikä tällä hetkellä _____ vuotta

Ikä vanhempien avioeron aikana _____ vuotta

Sisaruksien lukumäärä _____

Tehtävänanto

Palaa muistoissasi avioerotilanteeseen. Kerro kokemuksiasi vanhempiesi avioerosta seuraavien kysymysten avulla.

Millaista oli olla lapsi avioeroperheessä? Millaista oli lapsuus avioeroperheessä? Millaisena koit avioeron? Mitä tuntemuksia sinulla liittyi avioeroon (esim. helpotusta, ahdistusta ym.) ? Millaiseksi perheesi ja elämänpiirisi muodostui eron jälkeen?

Kiitos vastauksestasi!

jatka kääntöpuolelle...